

HENRY
KISSINGER

USPOŘÁDÁNÍ
SVĚTA

STÁTNÍ ZÁJMY, KONFLIKTY
A MOCENSKÁ ROVNOVÁHA

Henry Kissinger

Uspořádání světa

Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha

PROSTOR

Henry Kissinger

USPOŘÁDÁNÍ SVĚTA

*Státní zájmy, konflikty
a mocenská rovnováha*

přeložil Martin Pokorný

PROSTOR | PRAHA | 2016

WORLD ORDER

Copyright © Henry Kissinger, 2014

All rights reserved

Czech edition © PROSTOR, 2016

Translation © Martin Pokorný, 2016

Cover picture © shutterstock/isifa, 2016

ISBN 978-80-7260-335-0

Věnováno Nancy

OBSAH

Úvod

Problém světového uspořádání 13

Varianty světového uspořádání 14

Legitimita a moc 20

1. kapitola

Evropa: pluralitní mezinárodní uspořádání 23

Jedinečnost evropského uspořádání 23

Třicetiletá válka: co je legitimita? 31

Vestfálský mír 35

Fungování vestfálského systému 42

Francouzská revoluce a její důsledky 53

2. kapitola

Evropská soustava mocenské rovnováhy a její konec 60

Ruská hádanka 60

Vídeňský kongres 71

Předpoklady mezinárodního uspořádání 80

Metternich a Bismarck 84

Dilemata mocenské rovnováhy	87
Legitimita a moc v období mezi světovými válkami . . .	92
Poválečný evropský řád	96
Budoucnost Evropy	101

3. kapitola

Islamismus a Střední východ: rozpadlý svět	106
Islámský světový řád	107
Osmanská říše: evropský nemocný	120
Vestfálská soustava a islámský svět	122
Revoluční vlna islamismu: dvě filozofické interpretace	128
Arabské jaro a syrské kataklyzma	132
Palestinská otázka a mezinárodní uspořádání	139
Saúdská Arábie	143
Úpadek státu?	151

4. kapitola

Spojené státy a Írán: přístupy k řádu	155
Tradice íránského umění politiky	157
Revoluce ajatolláha Chomejního	161
Šíření nukleárních zbraní a Írán	168
Vize a realita	178

5. kapitola

Asijská mnohost	180
Asie a Evropa: odlišné koncepce mocenské rovnováhy	180

Japonsko	188
Indie	199
V čem vlastně spočívá asijské regionální uspořádání?	216

6. kapitola

Na postupu k uspořádání Asie: konfrontace – nebo partnerství?	220
Asijský mezinárodní pořádek a Čína	221
Čína a světový řád	228
Dlouhodobější perspektiva	235

7. kapitola

„Konat pro lidstvo“: Spojené státy a idea řádu	241
Amerika na světové scéně	245
Theodore Roosevelt:	
Spojené státy jakožto velmoc	254
Woodrow Wilson: Amerika jako svědomí světa	263
Franklin Delano Roosevelt a nový světový řád	277

8. kapitola

Spojené státy: ambivalentní supervelmoc	284
Začátek studené války	288
Strategie pořádku studené války	291
Válka v Koreji	296
Vietnam a rozpad národního konsenzu	303
Richard Nixon a mezinárodní řád	309
Počátky obnovy	315
Ronald Reagan a konec studené války	317

Války v Afghánistánu a v Iráku	323
Konečný cíl a pole možného	334

9. kapitola

Technika, rovnováha a lidské vědomí	336
Uspořádání světa v nukleární éře	337
Problém šíření jaderných zbraní	342
Kybertechnologie a uspořádání světa	347
Lidský faktor	353
Zahraniční politika v digitální éře	359

Závěr

Světový řád pro naši dobu?	367
Vývoj mezinárodního pořádku	371
Kudy dál?	376

<i>Poděkování</i>	<i>381</i>
-----------------------------	------------

<i>Rejstřík</i>	<i>384</i>
---------------------------	------------

Úvod

Problém světového uspořádání

Roku 1961 jsem se jako mladý univerzitní profesor ocitl v Kansas City, kde jsem měl mít projev, a navštívil jsem tam bývalého prezidenta Harryho S. Trumana. Na mou otázku, na co je ze svého prezidentského působení nejvíce hrdý, odpověděl: „Porazili jsme naše nepřátele na hlavu a pak jsme je znovu uvedli do společenství národů. Myslím, že něčeho takového je schopná jediné Amerika.“ Truman si byl dobře vědom ohromné moci Spojených států, avšak hrdý byl především na jejich humanitní a demokratické hodnoty. Chtěl, aby se na něj vzpomínalo ne pro americká vítězství, ale především pro americká smíření.

Určitou variantu zmíněného příběhu vnímali i všichni Trumanovi nástupci a byli hrdí na podobné atributy americké historické zkušenosti. Po většinu příslušného období navíc komunita národů, kterou chtěli udržet, odrážela americký konsenzus a budovala nezadržitelně se rozšiřující systém spolupracujících států, které dodržují společná pravidla a normy, hlásí se k liberální ekonomice, rezignují na teritoriální výboje, respektují státní suverenitu a uskutečňují participační a demokratický systém vládnutí. Američtí prezidenti z obou politických stran vytrvale – a mnohdy se značnou naléhavostí a výřečností – vybízeli cizí vlády k dodržování a rozvíjení lidských práv. Obhajoba těchto hodnot ze strany Spojených států a jejich spojenců často významným způsobem proměnila podmínky lidské existence.

Dnes ale tento systém, „opřený o pravidla“, naráží na vážné obtíže. Jestliže často slýcháme výzvy, aby různé země „přispěly spravedlivým dílem“, dodržovaly „pravidla přiměřená 21. století“ nebo byly „zodpovědnými podílíky“ na společném uspořádání, odráží se v tom fakt, že panující řád nemá žádnou obecně sdílenou definici a neexistuje žádná společná představa o tom, jak by mělo vypadat přispění „spravedlivým dílem“. Regiony, jež leží mimo západní svět a sehrály v původní formulaci těchto pravidel jen minimální roli, nyní zpochybňují jejich platnost v současné podobě a daly najevo, že hodlají usilovat o jejich modifikaci. I když tedy dnes poukazy k „mezinárodnímu společenství“ zaznívají možná častěji než v jakémkoli jiném období, neváže se k nim žádný jasný či dohodnutý okruh cílů, metod ani nejzazších hranic.

Naše doba vytrvale a někdy až zoufale hledá možný koncept světového uspořádání. Ruku v ruce s bezprecedentní vzájemnou provázaností hrozí chaos: v šíření zbraní hromadného ničení, v rozpadu států, v důsledcích narušeného životního prostředí, v přetrvávání genocidních praktik a v šíření nových technologií, u nichž vyvstává hrozba, že se nadcházející konflikty zcela vymknou lidské kontrole či chápání. Různé regiony jsou víc než kdy dřív provázány novými metodami vyhledávání a sdílení informací, díky čemuž události získávají globální ohlas – ale dochází k tomu způsobem, který brání racionální reflexi a vyžaduje od osobností stojících v čele, aby reagovaly bezprostředně a vyjádřily se pomocí sloganu. Vstupujeme do doby, v níž bude budoucnost určována silami stojícími mimo jakékoli omezení a řád?

Varianty světového uspořádání

Nikdy v dějinách neexistoval žádný skutečný „řád světa“. Jeho současné chápání bylo zformulováno v západní Evropě před skoro čtyřmi sty lety na mírové konferenci v německém Vestfálsku, jež proběhla bez účasti, a dokonce i bez povědomí většiny ostatních kontinentů a civilizací. Sto let sektářských konfliktů a politických bouří, jež se přehlnaly střední Evropou, vyvrcholilo v letech 1618–1648 ničivou bouří

třicetileté války, při níž se politické rozpory prostoupily s náboženskými, strany konfliktu se uchýlily k „totální válce“ zaměřené na hustě obydlená centra a v důsledku bojů, chorob a vyhladovění zahynula skoro čtvrtina středoevropské populace. Vyčerpaní účastníci bojů se setkali s cílem dohodnout soubor opatření, který by zastavil další krveprolití. S úspěšným nástupem a šířením protestantismu se rozpadla náboženská jednota – a politická různost byla principiálním rysem množství autonomních politických jednotek, které se probíjely k nerozhodnému výsledku. Takto se v Evropě vynořil základní půdorys současné světové situace: množství politických jednotek, z nichž žádná nemá dostatečnou moc na to, aby přemohla ostatní, navzájem se liší co do celkových filozofií i vnitřních praktik a usilují o nalezení neutrálních pravidel, jimiž by regulovaly své počínání a zmírnily konflikty.

Vestfálský mír v sobě neodrážel nějaké hluboké mravní pochopení, nýbrž pragmatické vyrovnání s realitou. Opíral se o soustavu nezávislých států, jež se zdržují vzájemných zásahů do vnitřních záležitostí a krotí své ambice nastolením celkové mocenské rovnováhy. V evropských bojích nezvítězil žádný specifický nárok na pravdu a neutvořila se žádná celková vláda. Naopak každý stát obdržel atribut suverénní moci nad vlastním územím. Všechny státy též měly vzít na vědomí domácí uspořádání i náboženské vyznání ostatních zemí jakožto fakt a zdržet se pokusů o zpochybnění jejich existence. Mocenská rovnováha byla nyní vnímána jako přirozený a žádoucí stav: ambice panovníků se budou vyvažovat navzájem a přinejmenším teoreticky omezovat dosah případných konfliktů. Rozdělení a nejednotnost – tento nahodilý rys evropských dějin – se staly hlavní charakteristikou nového systému mezinárodního uspořádání, k němuž se vážala svěbytná filozofická perspektiva. V tomto smyslu lze říct, že snaha Evropy o ukončení zničující vřavy formovala a předznamenala moderní způsob vnímání: namísto absolutních soudů o nejvyšších hodnotách se omezila na praktickou a ekumenickou rovinu a pokusila se vyextrahovat řád z mnohosti a sebekázně.

Vyjednavače, kteří v 17. století dali dohromady vestfálský mír, by nezapadlo, že kladou základy globálně aplikovatelného systému. Nepokusili se do jednání nijak vtáhnout sousední Rusko, které právě přestálo